

ДАМЈАН ЂУЛАФИЋ

ЗАВЈЕШТАЊЕ ДЈЕЛА И ИМЕНА

Ваше високопреосвештенство Митрополите црногорско-приморски г. Јоаникије,

Честити ефендијо,

Поштовани предсједниче Општине Беране,

Уважени предсједниче Скупштине општине Беране,

Цијењени ктитори и дародавци, господо Поповићи,

Драге колеге и пријатељи,

Познати професор философије, Предраг Чичовачки, у значајној студији о Николају Хартману, између осталог, каже да: „За Хартмана философија може бити било шта, само не безначајна игра”. Тако и за ауторе 44 ликовна рада (различита по техници којом су рађена, по темама, мотивима, димензијама или материјалу на ком су развијена) сликарство очевидно да је могло бити било шта, али сигурно да није безначајна игра, што читамо као њихов скривени потпис, као умни печат на сваком од представљених радова.

У Беранама се, од вечерас, културни миље употпуњује и постаје разуђенији за један нови објекат, за два нова имена у култури, за 44 умјетничка рада та два имена, а укупно за 52 слике (дакле, осим сталне поставке аутора чије име носи Галерија, још два портрета која је насликао Винко Стојановић, као и шест слика – пејсажа – Мила Стојковића).

Наиме, Галерија „Никола и Угљеша Поповић”, коју имам част да отворим, дом је за, како и рекох, 44 ликовна рада чијих аутора су имена знаменита, не само у Беранама, и позната, од овога часа и званично, као значајне одређенице културе и умјетности Црне Горе. О њима је јавност нашег града слушала много шта лијепо

за њихова живота, онда ове године обиљежила 18 година од када за њима тугујемо са Вучићем и Вером, а од вечерас, па у све дане, имамо дужност да изучавамо њихово ликовно дјело, похрањено у спомен соби ове Галерије, која је овјенчана њиховим именима.

Када је, прије више од шест деценија, у саобраћајној несрећи страдао велики француско-алжирски писац и философ Албер Ками, Сартр је, у опроштају, казао да иако је његов живот прекратак и дјело вјероватно недовршено у односу на оно што је планирао и могао да учини, ми смо принуђени да га сагледамо као једну заокружену цјелину. То бих могао, вечерас, и ја да кажем, отпочињући своје слово о новопројављеним црногорским сликарима.

Никола Поповић, млад човјек врло обдарен за науку (што је показивао изванредним успјехом на основним и постдипломским студијама, при чему је за ревност у науци награђен био и звањем асистента у настави на Економском факултету Универзитета у Београду), радио је углавном уље на платну и лесониту, насликавши 30 слика. Мотиви који су у његовом стваралачком фокусу су неједнаки, али примјећује се, као доминанта, презентација различитих предјела, мртва природа или, покадшто, религијски детаљ. Тако као једну од највриједнијих његових слика критика је, подавно, издвојила *Сџару башију*, на којој се очито препознаје изузетно акрибична и уредна природа и карактер аутора, методска уједначеност у техници, суптилан нерв за боју и контрасте који се у природи могу наћи. Колорно богатство с натуралним набојем присутно је и у сликама *Амброзија*, *Сџаре маслине*, *Симфонија* и, рецимо, *Крајолик*, док, с друге стране, Никола показује даровитост, по мом суду, посебно на оним сликама, у чијем настајању није користио превише различитих боја, нити технику постизања што реалистичнијих детаља већ свега неколико боја, нанесених слободнијим, али врло уједначеним потезима, при чему доживљај који посматрач стекне није ништа друго до имагинационо реалан дојам о ширем простору природе. Такве су, дакле, слике попут *Комова*, *Плашчија* или *Ријеке Црнојевића*.

Занимљиво је да је Никола имао и нескривених склоности ка импресионизму, што потврђује слика *Сџаре маслине*, која, иако дијаметрално супротна од Монеовог *Рађања сунца*, по тоновима, интерколорном прелазу и благости боја, у свој својој одсјечности задржава *џрен*, који је со импресионизма. Никола није припадао ниједној сликарској школи, у конвенционалном смислу ријечи, али се врло успјешно, како смо и видјели, огледао у неколико праваца. Дакле, чиме се год бавио, а овдје нам је важно његово сликарско дјело, па, дакле, у ком год сликарском правцу да се опробао, био је врло успјешан и потврдио је ријечи великог римског цара-

-философа Марка Аурелија: „Немој радити тако као да ћеш живјети 10.000 година. Смрт је већ над тобом. Буди добар док живиш, док можеш.”

Међутим, умјетник не би био робусна социјална категорија да није саздан од контраста који доприноси његовој личној сложености. Тако и наш аутор, Никола Поповић, у кога препознајемо поступност и темељитост, у великом броју слика даје простора празним флашама и чашама, а тиме као да нам оставља поруку да и умјетност, као и живот, треба испити до дна, без остатка, дакле, конзумирати оно што је унутра (јер је то једино вриједно), а оно споља оставити да се шепури прозирно и испуњено својом празнином.

За разлику од Николе, његов млађи брат, Угљеша, бавио се сликарством третирајући другу технику. Наиме, Угљешу ће историја црногорске умјетности памтити по цртежу, тушу и лавираном тушу. У свом сликарском проседеу бирао је, каткад, сличне теме као и брат Никола, па можемо видјети изузетне детаље и предјеле природе, чини ми се са ових наших брда и крша Црне Горе, етно мотиве, али и портрете, те, као и његов брат, знамените религијске топониме. Његов *Предак* не носи случајно такав назив. Тај портрет тушем је тако мајсторски изведен да, сигуран сам, свако од нас ће у њему наћи некога свога (оца, ђеда или неког другог), најближег, онога кога је познавао, али најприје некога кога никада видио није, али зна да је тако изгледао и да је његов. Угљешин *Предак* као да није ликовно дјело већ образац биолошког и духовног архетипа сваког Црногорца из брда и крша његовог даљег завичаја, завичаја његовог оца Вучића или мајке Вере. У *Прејку* су насликани сви ђедови Поповићи и сви ђедови Ћетковићи, а, како рекох, чини ми се, понекад, да нас може подсјетити и на сваког од наших ђедова.

Угљеша није био обичан момак. Мени је та мисао синула посматрајући његовог *Мрава*, *Моу* и *Сџав*, јер мислим да та три, по свему различита рада, имају заједничку црту заинтригираности њиховог аутора за различите детаље које свијет, природа и обичај пружају. Демонстрација познавања биологије код *Мрава*, осјећај за орнитолошку суптилност код *Мое* и бунтовништво и пркос аутора код *Сџава*, само су неке од скривених одлика које уочавам и за које знам да сам у праву ма колико да гријешим.

Дакле, ако се узме у обзир да је Угљеша живот окончао у његовој 20. години, као студент – јуриста, и ако се та околност сагледа у контексту квалитативног патоса његових графика, онда нећемо претјерати ако устврдимо да је у питању ванредно даровит цртач, акрибичан у раду, мисаон и тематски простран, толико да се свако може похвалити да Угљеша није за живота нацртао ниједно неуспјело дјело.

Међутим, када се обиђе спомен-соба која чува као сталну поставку слике и графике Николе и Угљеше Поповића, стиче се неколико начелних утисака. Прво, с обзиром на разлику у годинама међу њима, Никола ни у чему (ни по броју радова, ни по квалитету одабраних тема, нити по занатском умијећу) није испред млађег брата, који, као да се трудио „из петних жила” да старијег брата прати, и на тај начин се у здравом и продуктивном ритму бори за своје име у друштву. Друго, поставка је тако конципирана, сложена и разуђена као да су се аутори договарали да све што ураде ураде за неку сличну изложбу, како не би нарушили хармонију која је коначно у распореду постигнута. Треће, тешко је наћи на тако малом простору тако велики број разноликих, квалитетом богатих, сликарских постигнућа. Четврто, да и поред свих њихових дарова за науку, поред свих академских резултата, поред свих конвенционалних наших критеријума за вриједновање људи, спомен-соба у двоименој Галерији свједочи да је, и овога пута, умјетност (као највећа загонетка човјековог стваралаштва и продукције) надиграла сваки крути *ratio* и тријумфовала, обезбјеђујући несмртно име ауторима, али и њиховој породици. И пето, у општем судбинском контексту све се одиграло да се Никола од Угљеше никада и ни у чему не одвоји, па ни у нашем памћењу и разумијевању њихове смрти, и њихових живота, прије и послје ње.

Сви ови генерални утисци генеришу и једно начелно разумијевање међупрожимајућих релација два брата-сликара, и сугеришу да је све била духовна полемика међу њима, надгорњавање и надигравање умијећем и талентом који је од Бога дарован обојици, јер није било такмичења у истој техници, теми, мотиву или боји, већ напротив, али јесте било озбиљне игре у томе да дојам сваког посматрача одбаци равнодушност од себе и почне да искри духом и радозналешћу. То искуство браће Поповића треба схватити као етички мотивисан императив да се достигне савршенство у животу, што је задатак сваког човјека. Јер „морални живот је живот усред конфликта”. (Николај Хартман)

Млади људи, који носе презиме по, како је Матија Бећковић једном примијетио, изгледа „остављеном занату” предака (иако нас религијски мотиви у радовима наших аутора помало у погледу тога и разувјеравају), од данас односе превагу у нашем сликарству, у ком је, дефинитивно, презиме Поповић најчешће. Јер послје Миће и његове супруге Вере, Ђорђа, Димитрија, Љубе, Миша, ево постадосмо богатији за још два сликара Поповића, Николу и Угљешу.

Драги пријатељи,

Данас је 14. новембар, вишеструко значајан датум. Црна Гора прославља Његоша, државни празник црногорске културе, а Православна црква прославља браћу, љекаре, бесребренике и чудотворце, Свете Козму и Дамјана, док ми прослављамо име Николино и Угљешино, захвални на великом ликовном дјелу које су нам оставили.

Иначе, Галерија коју вечерас свечано отварамо урађена је по најсавременијим грађевинским захтјевима и стандардима, са комплетном опремом потребном за организацију успјешних ликовних изложби, књижевних догађаја и мањих концерата камерне музике. Она представља нову задужбину (или легат), која треба да служи искључиво за потребе науке, умјетности и културе, и надам се да ће живјети пуним плућима, као што је то случај са многим објектима сличне намјене.

Велики дан за све нас.

А ја све што рекох рекох „од сувишка срца” (Мт., 12, 34), дубоко увјерен у сваку ријеч и суд који сам донио, јер да се, и на крају, спомене цар-философ и његово питање: „Има ли жив човјек нешто од празне хвале?” Па ако нема жив, нема ни онај други, нити му је потребно, те смо, стога, дужни да са великом дозом озбиљности и учтивости, без патетике и ламента, посматрамо и тумачимо ликовно дјело Николе и Угљеше Поповића, чувајући, тиме, и њихово, али и своје, достојанство, баш онако како су га и до данас чували њихови родитељи, који Беранама завјешташе све што су имали, па, ево, и имена своје дјете.

„Уколико човјек нешто не воли, он то неће успјети ни да разумије.” (Ј. В. Гете)

Драги пријатељи,

Молећи вас ријечима Николе Тесле (које је изговорио кад је први пут дошао у Београд), да „не судите о јачини мојих осјећања по слабости мојих ријечи”, захваљујем се свима на пажњи, и Галерију и изложбу проглашавам отвореним!

(Беседа на отварању Галерије „Никола и Угљеша Поповић”,
Беране, 14. новембар 2022. године)